

VESTITORUL

ORGAN AL EPARHIEI ROMÂNE UNITE DE ORADEA ȘI REVISTĂ DE CULTURĂ RELIGIOASĂ

Redacția și Administrația :
Parcul Ștefan cel Mare No. 8.

Apare
la 1 și la 15 a fiecărei luni

ABONAMENT :
Parohiile : 200 Lei
Particularii : 160 Lei
Membrii Agrului 100 Lei

PARTEA OFICIALĂ

No. 2310/1939.

Necrolog.

Cu adâncă durere aducem la cunoștința Ven. Cler dieezan, că Reverendisimul Gheorghe Mureșan canonic onorar, preot pensionar, fost paroh în Moftinul-Mic, în ziua de 25 Iunie crt. a repaosat în Domnul, în anul al 81-lea al vieții și al 55-lea al preoției sale.

Preoții dieezani vor aduce la altarul Domnului sufragiile pii prescrise pentru repaosul sufletului adormitului în Hristos Frate, a căruia amintire de preot zelos și plin de dragoste față de Biserică și Neam vom păstra cu scumpătate.

În veci amintirea lui!

Oradea, 28 Iunie 1939.

No. 1985/1939.

Colecta pentru un monument pe Câmpia Libertății.

La acest număr al Vestitorului alăturăm câte un exemplar din apelul Comitetului de inițiativă constituit la Blaj pentru adunarea fondurilor necesare la ridicarea unui monument pe Câmpia Libertății întru amintirea istoricei adunări dela 3/15 Mai 1848.

Preoții noștri își vor da tot concursul și vor acționa pentru ca colectele ce, cu aprobare Ținuturilor Someș și Mureș se vor face în toate comunele din partea Primăriilor, să se încheie cu un rezultat cât de mare.

Oradea, 26 Iunie 1939.

No. 1952/1939.

Contribuirea Clerului dieezan la înzestrarea armatei.

Publicăm telegramele Excelențelor Lor Președintelui Consiliului de Miniștri și Ministru al Cultelor prin cari mul-

țumesc Clerului dieezan pentru contribuțiunea la fondul înzestrării Armatei oferindu-și salariul pe o zi.

P. S. S. Episcop Valeriu Traian
Frențiu al Episcopiei Române
Unite Oradea-Mare.

Mulțumesc Prea Sfinței Voastre
și întreg Clerului Eparhiei Ro-
mâne din Oradea pentru contri-
buțiunea adusă la sporirea fon-
dului de înzestrarea oștirii.

Președintele

Consiliului de Miniștri
ss. ARMAND CALINESCU.

P. S. S. Valeriu Traian Frențiu
episcop Oradea.

Mulțumesc I. P. S. Voastre pro-
fesorilor și Clerului din Epar-
hie pentru gestul patriotic de
a contribui la opera de înze-
strare a scumpei noastre oștiri
ss. NICOLAE ZIGRE,
ministrul Cultelor și Artelor.

Oficiul Protopopesc român unit al Ierului

No. 233/1933.

Concurs la postul de cantor din Valea lui Mihai

Pentru complenirea postului de cantor din Valea lui Mihai se publică concurs pe 15 August 1939.

Retribuțiuni:

1. Locuință în natură.
2. Sesiune cantorală 8 jugh. pământ bun arător.
3. Ștoalele îndatinate.

Cantorul este obligat a suporta toate impozitele după sesiunea cantorală.

Concurenții se vor prezenta, pe cheltuelile proprii, la Sf. Liturghie în una din Duminecile până în 15 August să cânte în biserică. Cel ales va avea să instrueze elevii școlii primare în cântări bisericești. Petițiile cu certificat de moralitate dela preot se vor înainta Oficiului protopopesc în Valea lui Mihai.

Curatorul.

Oficiul Protopopesc gr. cat. român Beiuș

No. 176/1939.

Concurs pentru postul de cantor bisericesc în parohia gr. cat. Beiuș

Pentru ocuparea postului de cantor bisericesc din Beiuș se publică concurs pe data de 1 August 1939. Doritorii de a ocupa acest post se vor prezenta în una din Duminicile sau sărbătorile legate, până la data amintită, să cânte în biserică, cu diploma de cantor și certificatul de moralitate de la preotul propriu.

Retribuțiuni:

1. locuință cu intravilan.
2. 8 cubule pământ cl. I.
3. drept de pășunat pentru 8 vite.
4. ștoalele îndatinat.

Impozitele le supoartă biserica. Concurenții vor călătorii pe cheltuielile proprii. Cantorul ales va fi obligat să fie de față zilnic la sf. Liturghii de dimineața.

Beiuș, la 1 Iulie 1939.

Curatorul.

PARTEA NEOFICIALĂ**Un teren nou de activitate misionară**

De un timp încoace, trecem prin mari prefaceri: Și aceasta e în general în toate domeniile. E și cerința de azi. Ordinea, unitatea în toate manifestările, acestea duc la rezultat și scop. În cazul nostru, vreme de două decenii, de când ne-am unit pe veci într'o țară, totuși nu ne-am consolidat din anumite motive. După părerea unanimă cazul partidelor politice ne-a dus de răpă într'un haos care ne putea fi fatal chiar. Timpul acesta a fost pe capul nostru o încercare din care multe învățăminte s'au scos. Și să o recunoaștem și să o permanentizăm ca lucruri, aduce după sine desmățul și nimicirea autorității.

Multe sunt reformele ce ni se cer. Și Cel ce deține destinele Neamului, a înțeles-o aceasta la timp și pe deplin. În nizuința Lui de a se ridica cât mai sus acest popor pe lângă o unitate de conducere, condusă și îndrumată în mod firesc, se ține cont de tot ceea ce poate promova aceasta nizuință: de instituții și legi cari își au temelii în cerințele celei mai mici celule din viața unui stat, care o constituie *satul nostru*. Aici e a se căuta purificare de tot ceea ce e străin și importat de pe alte meleaguri și dela alte neamuri, aici e a se căuta asanarea răului și a feri sufletul poporului nostru de tot ceea ce îl diformează.

Considerațiunile acestea îmi vin în minte, când am înaintea o lege, cași care nu s'a mai dat la noi: *Legea Serviciului Social!* Face să-i cunoaștem însemnătatea practică și ideile ce le răspândește pentru fericirea la care vrea să ducă obștea.

Unde până mai ieri se disconsidera tot ceea ce e firesc într'un sat și se făcea loc bunului plac al politicianului interesat, care distrugea orice autoritate reală a conducătorilor, noua lege pune la adăpost de orice umbră, autoritatea de apostolat a preotului și a dascălului.

Scopul acestei legi e ridicarea culturală și morală a satelor. Ca să ajungă aici ea se folosește de *Căminul cultural*, care are menirea să ajute, să întă-

rească și adâncească acțiunea Bisericii (Cap. IV, art. 10). Pe urma acestei linii generale el are de a să dătorință să organizeze sfaturi de împăciure, să întărească și susțină propaganda religioasă prin predici, cărți, slujbe divine, coruri, acțiunea de îngrijire a cimitirelor și a lăcașurilor de rugăciune, ridicarea de noi biserici și alte lucruri, din alte domenii, toate de un real folos practic.

De unde se vede că căminul cultural își propune să organizeze o viață mai morală, mai creștină, mai apropiată de suflul românesc care în general e mai curat și mai onest în adâncime decât l-a scos la iveală otrava politicianistă. Din cele înșirate aici, reiese că rostul acestei legi nu poate fi decât binefăcător în haosul în care ne-a adus zavistia de douăzeci de ani de lupte fratricide cu scop murdar: căpătuiala politică.

Unde s'ar putea încadra mai bine activitatea preotului, cași aici, în lăuntru căminului cultural? Aici face el și misionarism dar și creștinism social. Biserica nu se poate mărgini numai în a predica între cei patru păreți, ci rolul ei azi e mai mare, trebuie să iasă pe teren în anturajul fiilor, ca să le vadă modul de traiu, manifestările sufletești intelectuale, toate lucruri ce reclamă activare pe teren social; ne trebuie o *Biserică vie* în care rolul preotului e misionar și nu un mercenar, un salariat ori un funcționar ca oricare.

Și să intrăm în amănunte. Cine poate prezida mai cu folos un sfat de împăciurie al sătenilor în vrajbă, ca preotul? Cine e în drept și mai în măsură să rostească predici, să facă evanghelizarea, ca preotul? Cine poate alege ce cărți cu conținut sănătos moral-religios să se dea sătenilor, ca preotul? Cine să conducă opera de împodobire a bisericilor, a cimitirelor, ca preotul? Cine e în stare să ia inițiative de a ridică noi lăcașuri de închinăciune și de lumină, ca preotul? Peste tot, cine are drept și poate conduce opera samaritană într'un sat mai bine, ca preotul cu inima creștină? Iată dar că factorul cel mai impor-

tant în noua lege, e preotul cu crucea în frunte! Aici preotul trebuie să muncească, nu fiindcă legea îl obligă, ci pentru legământul ce l-a făcut pentru păzirea legii lui Cristos, care îl împinge la aceasta mare lucrare creștinească și națională și din îndemnul inimii sale. Aici are el rolul să-și arate ce poate să realizeze în domeniul cultural-religios. Aici are, alături de el, pe însuși Capul Statului, deci concursul nelimitat. În epoca modernă Statul nostru n'a avut o lege de esență mai superioară și în același timp mai de interes local. În republica lui Platon dacă ea ar fi existat, ar fi fost așezată în categoria și rangul întâiu, știut fiind că prin ea se pun în mișcare regule de aur, care numai în profitul colectivității naționale pot fi.

Toate aceste motive, cred că sunt suficiente ca să ne convingă să intrăm în acțiune măsurat și cu

prudență cât mai repede, ca să curățim sufletul Neamului de tot ceea ce e trivial și împietrit. Preoțimea noastră dela 1848, a rupt lanțurile și jugul împilării. Noi cei de azi, să eliberăm poporul de jugul întunecului și a haosului în care se sbate; să-i canalizăm înclinările spre tot ceea ce e moral, patriotic și național.

Așa vom răspunde și vom fi la înălțimea momentului pe care-l trăim și dela care atârână viitorul Neamului nostru, care se vrea întinerit și mai ales întărit. Acesta-i rolul legii Serviciului Social care e o supapă de siguranță dintre cele mai fericite pentru ritmul de respirație al unui întreg neam în calea spre progres, civilizație și consolidare.

Preacucernici Părinți și Frați, la muncă constructivă pentru Neam și Rege!

Păr. Nicolaie Cristea

† Păr. Gheorghe Mureșan

În zorii zilei de 25 Iunie a. c. s'a stins aproape fără de veste, în Carei-ul luptelor și suferințelor sale, falnicul luptător național de pe vremuri, Păr. Gheorghe Mureșan, canonic onorar și fost paroh în Moftinul Mic—Sălaj.

Ceremonia înmormântării a avut loc la 26 Iunie în biserica parohială din Carei, de unde rămășițele pământești au fost transportate și așezate spre vecnică odihnă în cimitirul din Moftinul Mic. La înmormântare s'au dat onoruri militare și s'au rostit mai multe cuvântări, din cari reținem pe acea a Păr. Can. I. Georgescu, delegatul I. P. S. Sale Episcopului Valeriu Traian, care e totodată și o scurtă biografie a răposatului.

*
Preoții cei ce-și țin bine dregătoria să se învrednicească de îndoită cinste. (I Tim. 5, 17).

»Incep acest cuvânt de pomenire mulțumind lui Dumnezeu că a împodobit sufletul părintelui Gheorghe Mureșan, mutat dela noi, cu astfel de daruri și virtuți, încât nu mi-e rușine să le înfățișez aici, lângă sfântul Său lăcaș în auzul unei lumi întregi. Povățuiri de principiu că despre cei morți să nu vorbească decât de bine (de mortuis nil nisi bene), atâția cuvântători ajung în incurcătură.

De unde să arate ei numai bine, când toate lucrurile din lumea aceasta, mai ales cele omenești, sunt așa de amestecate; când alături de grâu e și neghină; alături de lemn verde și sănătos e și putregai; alături de lumină e și întuneric; alături de bine e și rău; alături de virtute e și păcat? Nu găsim apoi în viețile celor mai mari viteji (chiar dacă se chiamă Napoleon I ori mareșal Averescu) alături de biruințe strălucite și atâtea înfrângeri sau în viețile oamenilor de Stat, a celor de știință și de arte, alături de atâtea înfăptuiri frumoase, binecuvântate și unele scăpări din

vedere, ori chiar greșeli regretabile, unele de natură să întunece aproape cu totul strălucirea vrednicilor lor? Aceste vrednicii, aceste daruri și virtuți sunt tot atâtea fulgere ce luminează și încunună trecerea noastră pe pământ. Dar vai, alături de ele, prea adeseori găsim atâtea slăbiciuni: trufie, lăcomie, necumpăt, necurăție, mânia, invidie, lene, ca să nu amintim decât șapte din multele noastre păcate omenești. Când stai să judeci, partea lui Dumnezeu e așa de mică, iar partea lumii și a celui rău așa de mare în aproape toate vrednicile și isprăvile omenești. Binele e atunci când e desăvârșit; răul, din orice cusur (bonum ex integra causa, malum ex quocunque defectu).

Fericit muritorul, în a cărui vieță nu sunt astfel de pete și scăpări; muritorul a cărui vieță e o înălțare continuă. El se aseamănă cu Sfinții cari din veac bine au plăcut lui Dumnezeu. Viața lor, se știe, e o înaintare continuă din treaptă în treaptă, din virtute în virtute, din har în har. Și sfârșitul lor e o apoteoză. Din clipa morții lor pământești începe vieța lor nemuritoare, cerească.

O asemenea vieță ne arată adormitul în Domnul.

O privire asupra acestei vieți ne convinge de acest adevăr.

Păr. Gheorghe Mureșan se naște la 5 Iulie 1858. Fără zece zile ar avea deci 81 de ani împliniți. Părinții săi sunt țărani Gheorghe Mureșan și Floarea Bonea din Tiream (Sălaj). Școala primară și liceul le urmează în Oradea. Deși e între cei mai buni școlari, totuși profesorii nu-i recunosc vrednicia decât la bacalaureat. I-o recunoaște și prețuește însă directorul Seminarului român unit de atunci Ioan Sabo, mai târziu (1879—1911) episcop al Gherlei. La propunerea lui, e primit între clericii eparhiei de Oradea. Anul întâi de studii teologice îl face la Academia catolică

din acest oraș; ceilalți, la facultatea de teologie a Universității din Buda-Pesta. În acest timp se înscrie și la facultatea de științe a acestei Universități. Absolvind facultatea de teologie în 1883, îl găsim meditator la nepoții nemuritorului episcop, Mecena al culturii românești, Mihail Pavel. La 17. 11. 1884 se căsătorește cu Silvia Maria Pereni, fiica parohului român unit din Sătmărel. Întâi e numit administrator al parohiei din Bozinta-Mare (Satu-Mare), 1885—88, apoi ajutor de paroh al vicarului Ciriac Barbul din Careii-Mari și, în același timp, profesor de religie și de limba română la Liceul călugărilor piariști din acest oraș, 1888—94. Deschideți procesele verbale ale timpului și observați lupta dărză purtată zi de zi de părintele Mureșan la liceul de aici, pentru drepturile imprescriptibile ale limbii românești; el singur împotriva unui corp profesoral întreg. Totuși cu bunătatea, cu blândețea, cu iscusința lui, păr. Gheorghe Mureșan atrage nu numai pe toți elevii români la cursurile sale, ci și un număr de străini. Cât de recunoscători îi sunt aceștia astăzi, fiindcă datorită cunoștințelor de românește primite de la profesorul lor, părintele Mureșan, ei pot face servicii în România întregită de astăzi.

Nota lui caracteristică e bunătatea, blândețea, voioșia, spiritul fin de observație, unit cu un optimism indestructibil, care-l face să găsească eșire și din încurcăturile cele mai grele. Cu cât înaintează în viață, păr. Gh. Murășan își dă seama că în lupta cea mare a vieții arma cea dintâi e bunătatea, generozitatea, drumul drept, avântul chibzuit, pe când răutatea, egoismul, uneltirile viclene, lașitatea, setea de răzbunare nu fac decât să te izoleze, să te înstrăineze de toți, să te condamne. Bunătatea nu e decât meșteșugul de a pune în locul tău pe alții și de a te purta cu ei, cum ai dori să se poarte ceilalți cu tine. Deci în loc de a zice și de a face: Scoală-te tu să șez eu! să zicem: Mă scol eu, șezi tu!

Coboară bunătatea 'n suflet,
În sfânta ei dreptate crezi,
Și 'n orice muritor pe lume
Un frate dulce ai să vezi.

(I. U. Soricu)

Tot bunătatea inimii sale o dovedește și împrejurarea că, neavând el din căsătoria cu Silvia Maria Pereni copii, ia asupra sa sarcina de a crește și ferici niște nepoți orfani.

Când sosește ca administrator în parohia Bozinta Mare (Satu-Mare), găsește o lume învrăjbită, adânc nemulțumită, aproape răsvrătită împotriva fostului paroh. Cu răbdarea și bunătatea lui, el îi împacă pe toți, adunându-i din nou în fața sfântului altar. Când unul, cel mai încăpăținat dintre toți, spune că el nu face nimic pentru Biserică, fiindcă n'are nevoie de ea, el răspunde cu atâta bunătate și blândețe: »Dumneavoastră nu pentru aceea plătiți preotului bir, pentrucă

veniți sau nu la biserică, ci pentrucă eu mă duc acolo și mă rog pentru DV. la altarul Domnului«.

Se poate un tâlc mai pe înțelesul tuturor decât acesta al cuvintelor apostolului: »Intr'adevăr, orice arhieru (deci și preot), fiind luat dintre oameni, este pus pentru oameni, în cele ce-l privesc pe Dumnezeu, ca să aducă daruri și jertfe, pentru păcate« (Evrei 5, 1)?

Răspunsuri de acestea uimitoare de bun simț și înțelepciune el are la tot pasul. Când la 4. 1. 1935, cu prilejul jubileului său de 50 de ani de preoție e sărbătorit de toată suflarea românească din județele Sălaj și Satu-Mare, el răspunde hazliu că atunci când s'a născut, maică-sa Floarea Bonea l-a predestinat să fie preot, de aceea s'a spovedit, s'a cuminecat și a închinat încă din pântece pe noul născut lui Dumnezeu, dar nici ea n'a visat, cu atât mai puțin i-a trecut lui prin minte că odată și odată are să ajungă martir național, sărbătorit, dorit pe întrecute în două județe românești.

Când mai nou, un distins institutor îi cere o autobiografie pentru galeria ce publică sub titlul »Oameni din Sălaj«, el răspunde mucalit cu renumitul scriitor rus Leon Tolstoi: În viață am lucrat destul, acum la vârsta de 80 de ani nu mai scriu nimic.

În adevăr lucrează destul. Face chiar istorie bisericească și națională.

Din Carei trece la Rușeni (Satu-Mare), 1894—1904, unde zidește frumoasa biserică din filiala Hrip. Pe urmă e paroh în Moftinul Mic (Sălaj), 1904—1935. În această din urmă calitate îndeplinește și funcțiunea de notar districtual, de protopop, de asesor consistorial (1912), iar după zece ani (1922) de canonic onorar. Mai e și președinte al istoricei Reuniuni a învățătorilor români uniți din arhidiaconatul părților sătmărene, președinte activ, pe urmă președinte de onoare al »Astreii«, al »Agrului« ș. a. Că e și în Moftinul Mic păstor și gospodar bun, de sine se înțelege. Casa parohială, cea de a doua școală română unită, apoi falnicul turn al bisericii de acolo vestesc și vrednicia lui. Dar ceea ce nu se va putea uita nici odată în istoria Românilor întreg rămâne marea lui luptă împotriva cutropitoarei episcopii ungurești dela Hajdudorog.

Se cunosc împrejurările în care se întemeiază fără veste, lucrând pe ascuns, tâlhărește, pentru a răpi naționalitatea Rutenilor și a Românilor, numita episcopie, rămasă de pomină. Se știe ce statistici mincinoase prezintă Ungurii atât împăratului-rege din Viena, cât și Sfinției Sale Papa dela Roma. Acesta, om drept și sfânt, Pius X, vede că l-au înșelat, o declară el însuși zicând: Mi hanno ingannato! De aceea poruncește revizuirea bullei »Cristifideles graeci«. Se împotrivește stăpânirea maghiară. Izbucnind apoi războiul mondial, rămâne ca și problema aceasta s'o rezolve marea conferență de pace dela sfârșitul lui.

Întâmplarea face ca tocmai în Moftinul Mic să se ivească marea proces al acestei nenorocite episcopii,

ar urzitorul lui, luptătorul cel mai dârz să fie tocmai părintele Mureșan cunoscut ca omul cel mai calm, mai bun, mai blând, mai liniștit, mai prieten cu o mulțime de fruntași ai Ungurimii catolice, în deosebi cu învățatul profesor universitar din Buda-Pesta, Ștefan Székely.

Procesul acesta românesc dela Moftinul Mic—Satu-Mare, cași flăcările bombei trimise de anarhiștii ruși, Spirodov—Katarov, noiei episcopii ungurești adăpostită la început în Dobrișin, arată minciuna pe care ea se întemeiază. Mihai Iaczkovics, Rutean renegat, vicar general și inspector școlar eparhial, anunță data sosirii în parohie. Nu se ține de ea. Vine altă dată. În loc să vie singur, ori însoțit de o față bisericească, el vine cu pretori, cu primpretori, cu jandarmi. Ca să uluească prostimea valahă, el vine chiar în trăsura de gală a prefecturii județene. Sosește tocmai la cuminecarea credincioșilor. În loc să aștepte în liniște sfârșitul liturghiei, vicarul dă buzna în altar și cu glas sfidător rostește în ungurește: — Sunt vicarul inspector al noiei episcopii de Hajdu-Dorogh. Am însărcinare din partea chiriarhului și a ministrului să fac vizită canonică. — În alte împrejurări, m'aș fi bucurat de vizita Prea Cucerniciei Tale, întâmpină smerit păr. Mureșan; în situația de astăzi, nicidecum.

Văzând credincioșii că străinul nu respectă sfânta sfințelor și vrea să le opăcească împărtașania, câțiva dintre cei mai tineri, în frunte cu Iacob Moldovan, îl iau de subțiori și-l poftesc »afară« pe acest musafir. Continuând cuminecarea credincioșilor, părintele Mureșan dă obișnuita binecuvântare liturgică, zicând: — Mântuește, Dumnezeule, poporul Tău și binecuvintează moștenirea Ta! Gestul și cuvintele acestea sunt socotite de primpretorul Ștefan Madarassy ca un îndemn de răsvrătire. De aceea îl apostrofează: — D-Ta de ce nu faci ordine? De ce nu domolești poporul? — Le arăt eu că fac vizită canonică sub scut de baionete! observă Iaczkovics. În adevăr, el revine în aceeași zi de Joi 11. 4. 1913 (postul Paștilor) însoțit de o companie de jandarmi. Poporul face zid în jurul preotului huiđuind pe vicar și pe primpretor, dar nu se atinge de jandarmi pentru a nu provoca vărsare de sânge. Părintele Mureșan e ridicat noaptea împreună cu 14 credincioși găsiți la »anchetă« cei mai vinovați. Faptul că între acești 14 credincioși sunt și șapte tineri între 15—17 ani, precum și o femeie, arată limpede că în această parohie e un întreg popor gata să-și apere limba și legea împotriva oricui. De aceea constată mai târziu cu atâta mângâiere părintele Mureșan: »Sunt mai norocos decât însuși Mântuitorul lumii. Acesta a avut 12 apostoli între cari unul vânzător. Eu, 14 și nici unul trădător«.

Cred că nici un cuvânt nu se poate spune mai frumos nici despre el, nici despre credincioșii lui. Acesta ar merita să i se sape pe piatra mormântului, ca veșnică pomenire.

Duși în arest preventiv la Sătmar pentru câteva

zile, cei 14 martiri în frunte cu părintele Mureșan sunt ținuți o jumătate de an. Acolo fac și Paștile aceluia an de pomină. Ce Paști înfiorătoare! Fără ouă măestrite încondeiate, fără haine de sărbătoare, fără slujbă dumnezească.

În noaptea Invierii aceluia an (1913) o ceată de soții, mame și surori, ca altă dată mironosițele la mormântul Domnului, vin tăcute, în frunte cu preoteasa să le binecuvinteze cozonacii, ouăle, mielul de Paști părintele martir. Alie paști ele nu vor să guste. Semn vădit al legăturilor sufletești pe care nu le pot zdrobi nici lanțuri, nici ucazuri, nici ziduri negre de închisori. O astfel de înviere sufletească, prevestește, trebuie să prevestească altă înviere mai mare, națională.

După șase luni de arest, Moftinenii cu popa lor sunt trimiși acasă. Ziua liberării lor, precum notează unul din biografiile părintelui Mureșan, e ziua intrării Armatei Române în Bulgaria, până aproape de Sofia. Ce coincidență! Oare nu la ei se gândesc ostașii României când, siguri de biruința lor apropiată asupra Bulgariei, intră în această țară, strigând: »Jos Austro-Ungaria!«

*Nu, nu-i mormânt în care al nostru neam să'ncapă,
Adânc și larg deschidă-l vrajmașii tăi, Române;
S'or prăbuși într'nsul acei care ți-l sapă
Furtunile rup norii, dar soarele rămâne*

(Al. Vlahuță).

Dar iață-i pe Moftineni pe banca acuzaților înaintea tribunalului sătmărean! Stăpânirea ungurească repetă în 1913 la Satu-Mare greșala pe care o făcuse în 1894 în procesul Memorandului la Cluj. Domnul pe cine se mânănește, întâi mintea i-o smintește. Sunt bine apărați de șapte din cei mai renumiți avocați în frunte cu Iuliu Pordea o somitate a baroului ardelean. În sală, afară de acuzați și apărători, e o lume întreagă de Români în frunte cu deputații Ștefan Ciceo Pop, Vasile Lucaciu, Teodor Mihali, Iuliu Maniu, apoi un mare număr de ziaristi din Ungaria, Austria și români din Ardeal și Vechiul Regat.

Mai vinovat, adevărat cap al răutăților, e găsit, firește, părintele Mureșan. Care-i vina lui? N'a împiedecat răsvrătirea, deși ar fi putut-o face cu un singur gest. A refuzat să primească pe reprezentantul oficial al vlădiciei ungurești venit în inspecție. Prin binecuvântarea sa dela sfârșitul liturghiei a dat semnalul de alarmă. Apoi nu corespundează în termeni mai afabili, mai dulci, cu vlădica dela Ungvar (alt Rutean renegat), însărcinat cu conducerea noiei episcopii. Și cel mai mare: A trimis telegramă amenințătoare nunțului papal din Viena.

Urmarea?

Se poate bănuși. Osândiți cu toții. Preotul Gheorghe Mureșan la un an și jumătate de temniță, 12 credincioși la câte șase luni, 1 la trei luni, iar o femeie (Tarța Maria) e osândită și ea la 15 zile de temniță.

Când să-și înceapă noua osândă, le vine iertare dela Curtea din Viena cu ciudata motivare că această osândă au să și-o facă după războiul mondial. Încă atunci deputații Al. Vaida-Voevod și Ștefan Ciceo Pop protestează împotriva acestor samavolnicii în parlament, iar episcopul Vasile Hossu face un strașnic rechizitoriu noiei episcopii de Hajdu-Dorogh în senatul Ungariei. Insuși Cardinalul Ioan Csernoch, mitropolitul-primat al acestei țări, e nevoit să recunoască greșelile făcute și să ceară scuze. Iar presa nu numai cea românească dar și cea italiană și franceză scrie că întemeierea unei episcopii cu procese monstre ca cel din Satu-Mare și cu bombe ca cea dela Dobrișin sunt fără precedent în anele creștinismului. Chiar ziare nemțești ca »Reichspost« din Viena și »Katholische Kirchenzeitung« din Salzburg spun că vizite canonice făcute ca jandarmi trebuie să înceteze numaidecât pentru a nu compromite însăși ideea creștină.

Ce a urmat după război, se știe. Toate parohiile răpite dela Români au fost restituite vechilor eparhii, de unde au fost smulse. Părintele Mureșan acoperit de demnități și onoruri: canonic onorar, cavaler al Ordinului Ferdinand I cu dreptul de a sta alături de M. Sa Regele țării la praznicul din 24 Ianuarie, apoi Coroana României în grad de comandor, Steaua României în grad de ofițer și Răsplata Muncii clasa I pentru Biserică. Ar mai fi poate și alte vrednicii de scos în relief din această viață smerită, dar atât de binecuvântată. Notez numai nobila emulație a orașelor Carei și Satu-Mare de a-l proclama nu numai cetățean de onoare și de a da unor străzi însemnate falnicul său nume, ci de a-l avea, după pensionarea sa, între cetățenii proprii și de a contribui cu ceva pentru ușurarea sarcinei bătrânețelor. Această emulație ne aduce aminte de discuția celor șapte cetăți ale vechei Elade care toate pretindeau că ele sunt locul nașterii lui Homer, cel mai mare poet al antichității.

Păr. Gheorghe Mureșan n'a fost poet, dar de numele său se leagă amintirea celor mai vajnice lupte românești din această parte de țară, o adevărată epopee națională, care-și așteaptă scriitorii săi inspirați.

Un muritor, însă, oricât de fericit nu-și poate vedea împlinite toate dorințele sale.

Așa și păr. Gh. Mureșan.

Dorind ar fi dorit ca în acest an când se împlinește un sfert de veac dela osândirea lor în amintitul proces din Satu-Mare să fie sărbătoriți după vrednicie și bravii săi credincioși Moftineni. Altă dorință a exprimat cu prilejul jubileului său preoțesc de 50 de ani la 4. 1. 1935. Răspunzând anume frățestilor cuvinte ce i-a rostit atunci reprezentantul bisericii ortodoxe a spus că, dacă s'ar face unirea întregii Biserici românești cu Biserica mamă a Romei celei Vechi, atunci nu consilier eparhial sau canonic onorar, ci simplu paracliser sau crâșnic (sfânt) s'ar duce la patriarhul României sau la oricare eparhie din Vechiul Regat.

Aceste două nobile idealuri rămân ca o scumpă moștenire pentru urmași.

*Încă Roma nu-i perdită,
Încă fiii ei au trai,
Azi vulturul cuibu-și mută,
Măine se întoarce iar pe plai.*

Amintind aceste două dorințe ale sale, închei acest cuvânt de pomenire în convingerea că am înfățișat cât de cât, cum acest vrednic preot Gheorghe Mureșan, ținându-și bine dregătoria sa s'a învrednicit de indoită cinste atât în Biserică cât și în Statul Român. În veci pomenirea lui!

D. Aurel Coza, insp. școl. din Cluj a spus următoarele:

»Imi vine greu să grăiesc, căci totdeauna mi-am permis să mă consider un ucenic smerit al celui care azi pleacă dintre noi, dar dintr'al cărui trecut frământat la fiecare întâlnire am avut prilejul să iau o fărâma de învățătură pentru vremurile pe care le trăim. De aceea vroiam să mă cred în rândul celor mai apropiați ai lui care azi îl jelesc pentru că au pierdut totul. Deci să plâng și eu . . . și să nu mai vorbesc . . .

Dar oare să greșesc, dacă îmi comunic impresia că cu moartea lui am fi încercați toți fără deosebire, când în aceste vremuri grele și într'o criză de oameni dintre pușinii pe care îi avem îi pierdem pe cei buni, chiar dacă sunt mai înaintați în vârstă?

Cumpăniți și D-voastre!

Astra însă în care pe vremuri Păr. Canonic Gh. Mureșan a insuflat duh de viață, iar în Țara Nouă a reorganizat-o ca apoi să-i rămână președinte de onoare pentru totdeauna, dacă azi îmi cere ca la catafalcul lui să-i depun prinosul de recunoștință și admirație, înțeleg să mă achit de aceasta îndatorire.

Ea — Astra vrea să vă reamintească că în anii de după răsmerița veacului trecut în marginea codrului strămoșesc, aci de unde apoi începem să ne pierdem într'un neam și țară străină, pe trunchiuri cu rădăcini adânci au fost altoiți doi vlăstari destinați să devină falnici stejari ai naționalismului dârz și ai muncii îndărătnice pentru o soartă mai bună în viața neamului nostru oropsit. Și după ce ambii s'au luptat câte un jumătate veac cu străinătatea, au îndurat neajunsuri, au suferit batjocură și pușcărie, au bătut drumul nespuse de jalnic al cărturarului român în țara unor legii vitrege, ca în sfârșit să aibă drept răsplată norocul să-și vadă cu ochii mântuirea și s'o trăiască timp de 20 ani, când fiul Vezendiului venerabilul dascăl Pteancu Gh. s'a prăbușit sub greutatea vremii, fiul Tireamului, Păr. canonic Gh. Mureșanu în vraja unei povești din cele trecute vremi a ținut să-mi strecoare — căutând să nu mă supere — gândul ce-l frământa: Să știi că se apropie vremea când legea firii îmi va aplica și mie sancțiunea inevitabilă.

Și dacă la altoire vlăstarul Tireamului a prins viață cu 4 ani mai târziu, la despărțire diferența s'a redus la 4 luni. Păr. Canonic Gh. Mureșanu simțea că i-se apropie sfârșitul. Mă întreba însă oare nu mai e dator cu ceva . . . ?

Deși pe față purta urmele frământărilor din trecut, ia încremenit însă și zimbetel de bucurie al visului împlinit. Și când în zilele de îngrijorare pentru soartea n' n' cumpănă a acestor plaiuri sub năvala evenimentelor încă proaspete în amintiri discutam cu el în odăița lui de călugăr, unde-și ducea de câțiva ani viața, cumpănind momentele grele dar și importanța

ca din munca tuturor să izbăvească în deplin mântuirea neamului.

Da, Păr. can. Gh. Mureșanu, fără să-i mai desfac firul vieții, țin să fixez că prin tactul întemeiat pe o adâncă cunoaștere a oamenilor și a împrejurărilor a știut să servească o viață întreagă interesele celor mulți și la nevoie să apere și drepturile celor desmoșteniți ai sorții. Pe lângă slujba ce și-a făcut-o cu cinste a înțeles să-și fărâmițeze puterile și pentru a duce înainte așezămintele îndeplinite în folosul neamului și al țării. O știu aceasta toți fără deosebire, cărturari și țărani, învățați și rândul fără de sfârșit al

Păr. Gheorghe Mureșanu și cei 14 osândiți din Moftinul Mic

lor, deodată îl văd că se ridică, pare că se înalță și cu seninătatea-i caracteristică închide discuția cu cuvintele: Lucaciu m'a învățat pe vremuri că o luptă hotărâtă numai la victorie poate să ducă. Azi la 80 ani, când viața nu mai e a mea, o jertfă în plus fie oricât de grea, dacă interesele neamului o cer, voi ști s'o aduc.

Sunt aceste destăinuiri pe care am obligația să le fac din cadrele Astei, ca un imn de laudă pentru binecuvântarea Păr. canonic Gh. M. dar și pentru a da tuturor drept exemplu de sacrificiu întreaga lui viață, mai ales însă aceluia care în acele clipe grele au avut o ținută de condamnat, pentru ca să ne întărească sufletul să ne îndrepte pe drumul bun al voinței puternice în a îndeplini binele și a face să triumfe adevărul în calea grelelor prefaceri de astăzi,

credincioșilor luminați prin înțeleapta lui îndrumare. cari toți l-au admirat priceperea, destoinicia, spiritul de jertfă și dreptate, puterea de muncă și bunătate de suflet.

De aceea Astra în numele tuturor deplânge încetarea dintre cei vii a acestei ființe plină de entuziasm, stimă și dragoste pentru oameni și încredere nemărginită în destinele neamului și ale țării și-l așează pe Păr. Mureșanu în Panteonul luptătorilor pe care i-a dat acest petec de pământ românesc: Bărnuțiu, Lucaciu, Pop de Băsești, preoții Lazăr, Ciurdariu . . . și alții.

Pe mormânt îi depune o coroană de flori, dar speră ca în sufletele noastre a tuturor să se strecoare nestinsă dragostea lui de neam și țară, ce apoi să se aprindă din generație în generație, în șirul tim-

purilor ca luminile în noaptea învierii, iar recunoștința, admirația și evlavia noastră înălțându-l pe cerul sfințelor noastre credințe, să-l așeze alături de ceilalți tovarăși de cari s'a învrednicit, acolo în regiunile nemuririi, în locurile de lumină de lângă Stăpânitorul lumii.

Căci erou adevărat a fost și el. O știu mai marii

neamului cari l-au distins cu cele mai înalte decorații și azi în gândul lor îl petrec la groapa deschisă. Dar o știm mai ales noi cari am trăit aci și cari dacă va fi nevoie aci vom și muri. Și . . . o știe un Neam . . . o știe o Țară.

Nestinsă să-i fie amintirea !«

Presă franceză despre Oradea noastră

Înapoiindu-se P. S. Sa Roger Beaussart, arhiereul Parisului acasă, publiciștii orașului-lumină au cerut o mulțime de lămuriri asupra experiențelor sale din România. Cotidianul »La Croix« a publicat mai multe articole despre vizita P. S. Sale la noi. Reținem și noi câteva părți din frumosul articol semnat de d. Jacques Pacy sub titlul: »Călătoria Ex. Sale P. S. Beaussart în Europa centrală« și publicat în marea revistă »*Les Amittés catholiques françaises*« de sub direcțiunea Mgr. E. Beaupin. »La Oradea« — cetim în acest articol — »unde l-a reafiat d. Dupront, P. S. Sa Beaussart a petrecut Sâmbăta Patimilor și ziua întâi de Paști. P. S. Sa a venit dela Cluj pe șosea și a fost oaspetele P. S. Sale Frențiu, episcop unit. Acesta a grupat în jurul său vreo treizeci de invitați de elită, între cari P. S. Sa Fiedler, episcop catolic de rit latin de Satu-Mare și Oradea, P. S. Sa Nicolae Popovici, episcopul ortodox, prefectul județului, primarul orașului, etc. — Întâia vizită a P. S. Sale Beaussart la Oradea, după această recepțiune la Episcopia unită, a fost la Academia teologică unită, unde studentul Ioan Pavel i-a cetit o adresă foarte bine ticluită și foarte mișcătoare. (Urmează un lung citat din adresa cunoscută cetitorilor noștri). — După asemenea acorduri, se bănuște ce a putut să fie răspunsul P. S. Sale Beaussart, cordial, plin de mulțumire pentru căldura unei astfel de primiri și pentru amabilitatea unui astfel de omagiu. A adaos că România încă are o misiune de împlinit în Europa orientală și că apropiindu-se de sfârșitul călătoriei sale, din cele văzute și auzite, a dobândit certitudinea împlinirii ei. — Arhiereul Parisului s'a dus și la redacția revistei »Vestitorul«, care a publicat despre el o încântătoare notiță și căreia i-a adresat o binecuvântare deosebită. — În Duminica Paștilor, P. S. Sa Beaussart a slujit sf. liturghie la N. D. de Sion, al cărei așezământ i-l semnalaserăm în notele noastre împreună cu Școala normală română unită de băeți, care are un frate al Școlilor creștine, corespondent al nostru, între profesorii săi. — La N. D. de Sion P. S. Sa Beaussart rosti în fața comunității o cuvântare potrivită despre pacea lumii și despre pacea sufletelor. A asistat apoi la slujba vlădicească din catedrala unită; potrivit obiceiului, Evangelia s'a cântat în șapte limbi și, bine înțeles, în limba franceză. — Amicul și corespondentul nostru, d. canonic Ioan Georgescu, într'un articol ce a publi-

cat în »La Croix« despre trecerea P. S. Sale Beaussart prin Oradea, a reprodus în cuvinte impresionante icoana ce și-a zugrăvit P. S. Sa despre România întreagă, îndeosebi despre municipiul Oradea. (Urmează cunoscutul interviu, reprodus de noi anterior). P. S. Sa Beaussart a vizitat deasemenea, datorită bunăvoinței d-lui A. Chirilă, primarul Orăzii, mai multe sate de frontieră, cu caracter specific românesc. Într'unul din acestea, preotul ortodox i s'a arătat deosebit de atent. — Ziua așa de bine întrebuințată s'a sfârșit cu o conferință ținută la orele 18 de P. S. Sa Beaussart în sala cea mare a primăriei despre »Forțele creștine ale Franței contemporane«. Ea a făcut asupra auditorului, ca și cele de mai înainte în alte orașe, cea mai vie și mai fericită impresiune. A doua zi, 10 Aprilie, arhiereul Parisului a plecat . . . — »Călătoria P. S. Sale Beaussart, ni s'a scris, va rămânea atât prin rezultatele sale imediate, cât și prin făgăduelile sale de viitor, una din inițiativa cele mai fericite ale anilor din urmă, în vederea de a asigura relațiuni amicale și legături folositoare între Franța și România«.

— Aniversarea a 950 de ani dela încreștinarea Sf. Vladimir și a poporului său zis »slavii dela Kiew« (ucranienii) s'a sărbătorit la Roma în cadrele unui »triduum« solemn în zilele de 18—21. V.

Funcțiunile religioase au avut loc în venerabila biserică »Gesu« a părinților Iesuiți și au culminat într'o liturghie arhierească orientală celebrată în Basilica sf. Petru de către P. S. Sa Evreinoff, episcop rus unit, asistat de către 6 preoți ruși, ucrainieni și ruteni.

Este desigur un eveniment de mare importanță, mai ales dacă se consideră, că serbările au avut loc la Roma, în centrul creștinătății și că pontificalul s'a oficiat la altarul catedrei, simbol măreț al catolicității. Deasupra acestui altar se găsește, de fapt, celebra catedrală a sf. Petru, susținută de majestoasele figuri în bronz alor patru mari sfinți părinți ai Bisericii universale, Sf. Atanasie și Sf. Ioan Gură de Aur reprezentând Biserica orientală, Sf. Ambrozie și Sf. Augustin pe cea apuseană.

Episcopul Samuil Vulcan

Contribuții la o comemorare

V. Bolca

IV.

Credințe

După moartea lui Dărăbant, în 25 Octombrie 1806, Samuil Vulcan a fost numit episcop român unit al Orăzii. Această numire n'a mers tocmai neted. Alături de el mai erau trei candidați: canonicul *Alexandru Pocsy*, prepozitul *Gh. Fărcaș* și *Vasile Silaghi*. În deosebi clerul român se temea de »peșitorul strein« de *Alexandru Pocsy*, »rutean de origine care nu știa bine românește« și de aceea, în 6 Noembrie 1805, într'o consfătuire, stabilise pașii necesari ca să-l delătore. În acest scop trimit la împăratul o deputație compusă din protopopii *Nicolae Erdeli* și *Teodor Borșai*, cari aveau să pledeze pentru cauza românească. Vulcan, însă, între preoții naționaliști își avea devotații lui, foarte mulți, între care și cei doi protopopi ce aveau să susțină cauza românească la Viena. Așa că nu întâmpină mari greutăți ca să-și delătore pe rivali, mai ales că era bine cunoscut și apreciat în cercurile înalte și chiar de împăratul însuși. Numirea lui fu considerată de contemporani ca un triumf al românismului și fu primită în toate părțile cu osanale. Chiar prepozitul *Fărcaș*, un vechiu dușman, cu care în trecut avuse anumite conflicte grave, cuprins de elanul general, trece peste ranchiunile personale și la instalare îi adresează omagii ce caracterizează în măsură justă personalitatea ierarhului: »Salve praesul, pater, protector, decus, gloria et ornamentum nationis daco-romanae, amor, spes et felicitas universi cleri graeco-catholici Magno-Varadinensis.¹⁾ Se legau de el speranțe mari care, precum vom vedea, nu vor fi înșelate.

Înainte de a-i cunoaște realizările, rămâne să facem o privire sumară printre năzuințele românești ale vremii.

¹⁾ Cf. *Jacob Radu*: op. cit. pag. 90—93. Cuvintele prepozitului *Fărcaș* în *Márkl Sándor*: *Bihari román irók*. Oradea 1881, pag. 10. Alegerea și instalarea lui *S. Vulcan* a mai fost omagiată prin publicațiile: »*Aplausus... Samuelli Vulkán*« Buda 1806, în două poezii în limba română de *G. S. de S.*, și o poezie în limba maghiară de inginerul *Șt. Pop-Marzsinai* și o poezie în limba latină, de *Const. Fărcaș*, stud. în drept. — *Carmen illustrissimo ac reverendissimo domino Samuelli Vulkan etc.* Magno-Varadin. Typis Antonii Gottlieb Maramarosiensis. 1807. — *Salutatio Sam. Vulcan.* Oradea 1807. Cuprinde salutul tinerimii din Seminarul regal episcopal în poezii, latinești și în proză. *Versuri vestitoare* întru cinstea prealuminatului și preasfințitului *Domn Samuil Vulcan* Episcopului Greco-Catolicesc al Orădiei Mari, când la anul 1807 în luna lui Maiu ... s'au sfințit episcop. Sibiu 1807, în tipografia lui *Ioan Bart*. Cf. *Bianu-Hodoș*: *Bibliografia Românească Veche*. București, 1910. Tom. II. pag. 471—72, 498, 504, 505.

Poporul Românesc de dincoace de Carpați, prin componența lui socială prezenta următorul aspect: O largă masă de țărani iobași, truditore pe latifundii streine, o pătură restrânsă de negustori harnici și cruțători, răspândiți în diferite centre mai importante ale Ardealului, Ungariei și în Banat și o mână de intelectuali compusă, în bună parte, din preoți și câțiva oameni luminați, ducând o viață de pripas în centre cu o structură etnică streină, de unde nu puteau să primească o încurajare pentru idealurile lor și le erau închise aproape toate ușile și, în sfârșit, noblețea românească, cu puține excepții, înstreinată în aspirații de obârșia trainică din care s'au ridicat, intrată sau pornită pe drum ca să înmulțească rândurile streinilor. Între aceste pături, atât de inegale în felul de-a gândi și acționa, nu există o strânsă coeziune de ordin sufletesc. În mijlocul acestui mediu, Bisericii, care era reprezentată în toate locurile, îi revine rolul de a stabili un program de activitate, prin care să făurească din toate straturile românești o singură tabără grupată sub un stindard unic; *să-i dea un ideal pentru care să lupte*. În pragul veacului al 19-lea, în chilioarele modeste ale mănăstirii blăjene, schimnici cu gând luminat și îndrăzneț au făurit elixirul minunat al vieții noastre moderne: *Naționalismul*, răzimat pe obârșia noastră strălucită romană. Ferment miraculos, prin care avea să se îplinească în părțile noastre vorbele Scripturii: »Dobori-va pe cei puternici de pe scaune și va ridica pe cei umiliți«.

În numele acestei *Nații* începu lupta, pentru a-i recâștiga cele pierdute prin volnicile trecutului. Ideul atât de măreț porni o muncă înfrigurată în toate domeniile, sortită să ducă la țintă. Activitatea se purta pe două planuri: unul de făurire a unei solide armături de ordin ideologic, menită să încâlzească sufletele și să strângă rândurile intelectualilor noștri, precum și să convingă pe streini de dreptatea cauzei noastre, iar al doilea urmărea, prin o muncă intensă, ca să se trezească la viață păturile de jos ale poporului Românesc, ca să poată mobiliza și această putere formidabilă într'o uriașă sforțare de sfărmară a cătușelor și de cucerire a străvechiurilor drepturi pe pământul Daciei Traiane.

Pe planul întâi avem realizările masive, erudite, pline de pasiune ale lucreșilor școlii ardelenice și acoliților în aceeași direcție, în materie de limbă și istorie, ce căutau să scuture balastul ce stătea în calea progresului nostru și să deschidă porți vrăjite în spre mari triumfuri viitoare. Gramatica lui *Șincai* și *Micu* vorbea despre originea romană a limbii și poporului nostru, despre necesitatea introducerii alfabetului latin,

ca mijloc de progres în domeniul cultural și de unitatea organică a neamului Românesc peste ținuturile: Ardeal, Moldova, Valahia, Maramureș, Ungaria, Timișana, Silvania, Banat, Cușo-Vlahia, până în Crimeea rusească.¹⁾ După ei, în același domeniu veniră și alți stegari, soți de muncă grea și temeinică, cari se preocupă de obârșia l. române ca: *Ion Molnar—Piuariu* (1788), *Radu Tempea* (1797), *Paul Iorgovici* (1799), *Petru Maior* (1819), *C. Diaconovici-Loga* (1822) și, alături de aceștia, câțiva scriitori aromâni »stând cu sufletul aproape de cei ce pregăteau renașterea noastră și »să ajute la afirmarea sentimentului național și printre frații noștri de peste Dunăre«.²⁾

De odată cu acestea studiile de istorie, făcute în vederea scopului mare, de a vădi continuitatea noastră pe acest pământ. Istoria lui *Micu* și cronică lui *Șincai* tâlmăceau vieța românească pe plaiurile de drept ale noastre, iar opera lui *Maior*, prin problema pe care o pune, e menită să constituie dogma revendicărilor noastre naționale și să constituie sursă de polemici savante până la sfârșitul jumătății întâi a sec. XIX.

Pulsa, prin urmare, o intensă vieță culturală românească, care se adresa, în deosebi, aristocrației intelectuale a neamului și aceleiași pătri din lumea streină. Alături de această, pe același plan de înaltă atmosferă intelectuală, stau studiile, traduceri de literatură ecleziastică și cărțile bisericești, eșite de sub teascurile tipografiilor din Blaj și Buda. Resurecția națională nu ne dă numai arme de luptă pentru recâștigarea celor pierdute, ci și o serioasă cultură, cu probleme specifice și trainice, de care învățații timpului vor trebui să țină seamă și care vor servi de orientare și noi cuceriri pentru urmași.

Preocupările timpului nu se opresc însă aici, în lumea cărturarilor și a Bisericii. Ele coboară și în adâncuri, în masele de jos ale poporului. Gheorghe Șincai și Radu Tempea în Transilvania, Mihai Martynovici-Roșu în Banat, iar în părțile ungurene Simeon Maghtar și apoi Ion Corneli, lucrează cu zor la înjghebarea învățământului popular românesc (în calitate de directori ai școlilor naționale). Ei sunt conștienți că prin osteneala lor pentru școala păturei de jos a neamului lor contribuiesc la făurirea unei noi ere de vieță, a cărei raze vor răsări în curând.

În afară de școală, cu greutatea ei de început, ridicarea satului românesc începu și prin presă. Cu anul 1794 la Viena, în tipografia privilegiată și la Sibiu la *Petru Bart* încep să apară *calendare* cu sfaturi practice, rețete, snoave și alte curiozități, ca să se continue în urmă în cele dela Buda (1806) cu fragmente din istoria lui *Micu* și cronică lui *Șincai* și de-

¹⁾ *Samuil Micu și Gh. Șincai*: Elementa linguae dacoromanae sive valachicae. Viena 1780, Pentru cele din urmă vezi *Prefața*.

²⁾ Vezi mai pe larg în: *Ovid Densusșionu*: Literatura Română Modernă. Vol. I Buc. 1920, pag. 69—78.

odată cu ele la tipărirea de cărți destinate poporului de jos ca: *Alexandria* (1794) *Vieța și pildele lui Esop* (1795) și apoi la lucrările în versuri și proză ale lui *Vasile Aaron* și *Ion Barac*.

Cele amintite mai sus constituiesc literatura »frumoasă« a satelor, dar alături de ea se dezvoltă și cea științifică, menită să pregătească pe satean la o exploatare mai rațională a produselor câmpului și să-l înzestreze cu armele științei într'un domeniu unde încă multă vreme avea să zăbovească superstiția.

Așa, în 1785 la Viena, I. Molnar scoate o carte despre »Economia stupilor« cu indemnul: »Citește pentru datoria ce ți-se cuvine a avea către cei neprocopsiți și a-i îndrepta«. După aceasta urmează și altele în șir, cum e »*Cartea de mână pentru economie*« a lui Gr. Obradovici, în prefață cu îndemnuri luminate, ce ies din inimă, pentru progresul țărânimii din punct de vedere material și sufletesc. Ba chiar și în cărțile mai erudite cum sunt »*Propovedaniile*« lui *Petru Maior* (1809), autorii se nuzesc să fie cât mai aproape de puterea de înțelegere a poporului de jos: »că pentru aceea grăim, ca să ne înțeleagă aceia pentru care grăim«.

Toate aceste eforturi, pline de un altruism și înțelegere nobilă, vor fi răsplătite în curând. Ele vor aduce în dar Blajului — de unde pornise schinteia renașterii noastre — peste câteva decenii, patruzeci de mii de țărani, adunați pe Câmpia Libertății, ce vor hotări cu toată seriozitatea despre soarta lor politică viitoare. Sămânța, pe cât se vede, căzuse în pământ bun:

* * *

Rămâne să cunoaștem intențiile episcopului. El nu era omul care plutește în nori. În timpul anilor de studii, cât umblase pe meleaguri streine el nu neglija de loc necazurile mărunte a celor de acasă. În corespondența ce o purta cu văzul său *Chiri-Țope*, așezat ca preot la Sibiu pe lângă informațiile de perspectivă largă ce interesau biserica și neamul, i se dau știri amănunțite despre recolte, necazuri și bucurii familiare, planuri pentru viitor, care se vede că-l interesau într'o largă măsură.¹⁾ Din ele desprindem conturul duios al unui fiu și frate mai înțelept ca să ajute; cum a și rămas și pentru mai târziu când situațiile l-au pus ca să-și înjghebeze o familie mai mare: poporul Românesc de dincoace de Carpați.

Alături de această ipostază mai cunoaște în el pe omul cult, poliglot care vorbește o serie de limbi moderne ca: româna, germana, franceza, italiana, maghiara, probabil și limba polonă și, pe lângă acestea cunoscător al limbilor clasice: ebraica, greaca și la-

¹⁾ Corespondența cu *Chiri-Țope* între *Manuscrisele* Episcopiei Române Unite din Oradea. No. 262.

tina. Din această cauză nu se sfia de societatea învâțaților. Cu înfățișarea-i mândră, încadrată într'un nimb de ascetism oriental, cu trăsături severe, dar de o mobilitate sufletească meridională, omul acesta, format prin clasicismul culturii bisericești apusene în viața socială știa să cucerească și să convingă. Insuși Împăratul, într'un hotărâtor din cariera eclesiastică a lui Vulcan, spuse: „*illum bene nosco*” ș'apoi surâse, ca să-l vedem pe acesta din urmă, în curând, în fruntea episcopiei Orăzii.

Interesează, în acest capitol, în deosebi structura etică a omului. Ni s'a păstrat între manuscrisele lui Samuil Vulcan o lucrare fragmentară, care prezintă, pentru conturul său sufletească o deosebită importanță. În ea, răsămându-se pe diferiți autori antici și moderni, ne vorbește despre complexul virtuților pe care trebuie să le întrunească „*omul moral*”.¹⁾ Obligat să trăiască în societate, omul civilizată se bucură din partea acesteia de anumite avantaje, dar contractează, în același timp și anumite obligații. Încheind acest contract bilateral noi trebuie să fim lămuriți cu ceea ce ne oferă societatea și zestrea pe care i-o aducem noi pentru bunurile pe care ni le oferă. »Ca să fie omul folositor societății« trebuie să aibă »virtuți«, spune autorul. »Dator este cetățeanul a fi de folos societății. N'ajunge dară ca el să se ferească să nu facă niciun rău altora, nici o călcare de lege ci se cuvine ca el să facă tot binele care-l poate ca după puțină să-i iubească«. El trebuie să fie un factor activ, pentru că: »Acela e binefăcătorul concetățenilor săi, care sporește lucruri folositoare societății«. Și de aceea »cel ce nu lucră nimica nu e vrednic să aibă parte de folosurile statului societății«.

După aceste principii, care ne îndrumă în spre doctrina despre origina contractualistă rațională a societății a lui *Puppendorf* și *Rousseau* ni se arată virtuțile pe care trebuie să le aducă individul în slujba progresului uman, cât și viciile de care trebuie să se ferească, pentru a nu păgubi prin ele pe semenii săi. Vom înșira câteva dintre ele; atât cât ne îngăduie caracterul fragmentar al lucrării.²⁾

Om trebuie să se *nizăiască în spre bine* »virtute care se numește *omenire*« care face să fie scumpe toate ființele înțelegătoare și simțitoare. O împărăție poate avea pe alte împărății împotriva, dară omul nu trebuie să cunoască pe omul aceea pe care-l urește. Dacă ar fi așa și »ar asculta toți de graiul omenirii culegerea legilor ar fi foarte scurtă căci n'ar fi asupriri nici nedreptăți nici fapte rele, pace ar împărăți atunci pe pământ«.

¹⁾ Ms. Episcopiei Române Unite din Oradea No. 278 „*Omul Moral*”; lucrare fragmentară proiectată în 44 capitole.

²⁾ *Puppendorf* citat în „*Omul moral*” iar *Rousseau* în altă parte a ms. sale, alături de *Buffon*.

CRONICI

Nunțul Apostolic dorește să exprime tuturor episcopilor, capitelor, preoților, congregațiilor, ordinelor religioase de bărbați și femei și altora cari au avut bunătatea de a-și aduce aminte de dânsul din prilejul jubileului său episcopesc, via și sincera sa grațitudine rugând pe Domnul să le răsplătească cu binecuvântarea cea mai aleasă.

București, 12 Iunie 1939.

ANDREA CASSULO.

— **Dela școala normală diecezană.** Aflăm cu bucurie că, la Cluj în fața Comisiunii examenului de capacitate, prezidată de eminentul și savantul pedagog D-l C. Sudețanu prof. univ., toți absolvenții din acest an ai Școlii Normale diecezane, deci 100%, au obținut diploma de învățător.

În anul școl. 1938—39 totalul elevilor la această școală istorică a fost 246. Situația la sfârșitul anului școl.: Clasificați: 241, din aceștia repetenți: 4, corigenți: 37, promovați: 200 elevi.

— **Două răspunsuri.** Felicitând comitetul de presă al AGRU-lui pe noii academicieni, domnii Prof. N. Drăganu și Liviu Rebreanu, amândoi fii credincioși ai Bisericii unite, numitul comitet condus acum de Păr. canonic I. Georgescu a primit următoarele două răspunsuri pe care le inserăm în revista noastră cu titlu de document:

»Cluj, 4 Iunie 1939. Mult Stimate Domnule Președinte, Vă mulțumesc din inimă pentru frumoasa scrisoare de felicitare pe care ați binevoit a mi-o trimite cu prilejul alegerii mele ca membru activ al Academiei Române. Este pentru mine o încurajare ca să-mi dau silința să fiu și mai mult folositor ca în trecut neamului, științei, școlii și bisericii. Primiți, Domnule Președinte, asigurarea celor mai alese sentimente de stimă și considerație ce Vă păstrez: (ss) Prof. N. Drăganu«.

Liviu Rebreanu, București. Bilet expediat la 24. VI. 1939. »Domnule Președinte, »Vă mulțumesc din suflet pentru frumoasele cuvinte ce-mi adresați cu prilejul alegerii mele la Academie. Cuvintele acestea îmi sunt cu atât mai dragi, cu cât le socotesc expresia bunăvoinței pe care mi-o arată biserica mea unită, mângâierea și speranța mea de totdeauna. Credința e izvorul tuturor creațiilor omenești, dar mai cu seamă creația literară nu se poate realiza fără credință mare. Biserica unită e totuși mai mult decât o comunitate a credincioșilor ei. Pentru neamul românesc întreg ea reprezintă legătura sufletească veridică cu lumea latină pe deoparte și apoi cu civilizația occidentală, rodul direct și indirect al catolicismului. — Urându-vă toate cele bune, sunt al D-Voastră (ss) Liviu Rebreanu«.

— **S. Ioan Bosco, catihet.** Cași S. Augustin, Gerson, SS. Ignațiu de Loyola, Francisc de Sales, Vincențiu de Paul, Ioan Vianney și alți mari sfinți, a fost și S. Ioan Bosco catihet de seamă. El ținea să-și formeze el însuși catiheții, dându-le sfaturi foarte prețioase: să stea în picioare în timpul catihezei, să vadă pe elevi, să-i stăpânească, să-i facă să tacă, să nu dea explicații lungi, ci la fiecare întrebare din catehism, un răspuns scurt, urmat de o gândire la fel. Sfântul ținea mult ca elevii să adâncească bine Evanghelia. Lecția dura o jumătate de oră de două ori pe săptămână: Duminica și Joia, iar în Păresimi zilnic, fiindcă atunci se pregăteau mulți copii la întâia spovedanie și împărtășanie. Cu cinci minute înainte de a isprăvi lecția, S. Bosco începea povestirea unui exemplu care ilustra adevărurile religioase învățate. Copiii lui Don Bosco erau atât de obișnuși cu aceste povestiri, încât la sfârșitul lecției toți începeau să strige: Exemplu! Exemplu! — Și era foarte punctual la ținerea acestor lecții de catehism. Când se întâmpla să fie împiedicat, S. Ioan Bosco își găsea totdeauna înlocuitori. Așa, odată l-a înlocuit la lecția de catehism preotul-filosof Rosmini; altă dată, marchizul de Cavour, fost președinte al consiliului de ministri. Acesta, anume, venise într-o zi cu un prieten care doria să vadă opera salesiană a Sfântului. Bosco era tocmai la lecția de catehism. Ca să-i poată arăta opera, el roagă pe Cavour: »Domnule Marchiz, dacă ai binevoi să întreb pe băeți în locul meu, eu aș putea însoți pe oaspetele nostru!« Și marchizul i-a întrebat bucuros. — Don Bosco catehiza cu deosebire pe cei mari și pe copiii părăsiți. Acestora le spunea și le dovedea cu fapta: »Voi sunteți prietenii mei cei mai dragi«. Așa se explică faptul că de câteori se auzia clopoțelul de chemare la lecția de catehism; toți într'un glas, părinți și copii, ziceau: »E lecția de catehism, să mergem!« Și veniau copii și oameni mari câte 6—7 kilometri pe jos să nu scape aceste lecții. Dacă toți preoții ar catehiza ca S. Bosco, n'ar mai fi păcătoși, nici războaie sau alte neajunsuri morale și toți oamenii s'ar mântui.

— **Miracolul francez.** Sub acest titlu cotidianul local »Noua Gazetă de Vest« (12. 6. 1939) aduce splendidă epistolă adresată de *R. P. Joseph Dassonville S. I.*, cunoscutul conducător al celor 30 de intelectuali francezi din vara 1937, pâr. canonic I. Georgescu. »Totdeauna« — cetim în această scrisoare — »cu mare plăcere primesc »Vestitorul«; grație unor articole bilingue încet-încet învăț românește. Mă îndoiesc totuși că voiu deveni vreodată orator. (Pâr. I. Dossonville e unul din cei mai străluciți oratori ai Franței, autorul celebrelor Ore ale Familiei la postul de emisiune radiofonică din Strasbourg). Dar ceea ce înțeleg fără greutate, este intențiunea amabilă care Vă inspira tot ce ne trimiteți. Mai văd că faptele demonstrative ale amicitiei franco-române sunt totdeauna reținute de DVs.; sentimentele pentru *măreția națiunii franceze, sora cea mare și de atâtea ori binefăcătoare a României* nu mă pot lăsa indiferent... Marele DV.

articol din »La Croix« a trebuit să facă mult bine. În clipa când călugării sunt persecutați în Germania — și ei nu sunt singurii — iată că 200 deputați de toate nuanțele depun în Franța un proiect de lege pe biroul Adunării lor pentru a cere să se șteargă amintirea prigonirilor din 1901 și 1904. Așteptăm urmarea... Mica soră română se va bucura constatând că *sora cea mare* e gata și ea zâmbește în fața amenințărilor cu calmul forței și în sentimentul libertății sale... Dumnezeu să binecuvinteze lumea și să facă să se risipească la ceasul lor dictaturile fără să pricinuiască prea mari ruine... Bune amintiri amicilor noștri din Oradea«.

Scoala Normală Română Unită Oradea

AVIZ

Inscrierea în cl. I a Școlii Normale se va face în baza unui examen de admitere, care va consta din probe scrise și orale la: L. română, aritmetică, istoria și geografia țării. Termenul examenului va fi cel fixat de Min. Educației Naționale.

Cererile de înscriere la examen se vor înainta Direcțiunii (Str. Cantemir No. 1—5) până cel mai târziu la 1 Septembrie crt. Cererile vor fi însoțite de următoarele acte: 1. Extrasul de naștere. (Vârsta 11—14 ani). 2. Certificatul ori Adeverința de absolvire a 4 clase prim. 3. Actul de vaccină. 4. Certificat de cetățenie. 5. Certificat de avere. Elevii săraci și reușiți la examen, vor primi burse.

Elevii școlii sunt interni. Taxa de întreținere la Internat este 7000 Lei. Taxa școlară 1000 Lei.

În baza Art. 230 din Legea învăț. norm.: »Absolvenții de gimnaziu sau curs inferior de liceu, vor putea fi primiți la examenul de admitere în cl. V normală«. Termenul examenului se va fixa ulterior.

Uniforma obligatorie e cea străjerească.

Direcțiunea.

AVIZ

Domnilor,

Părintele Raphael Boyat, paroh în Belleydoux (Ain), Franța, organizează cu începere dela 14 Iulie până la sfârșitul lui Septembrie 1939 un curs de limba franceză, la care admite bucuros clerici din țări străine.

Condiții de admitere: 45 de franci francezi pe zi, în schimbul cărei taxe acordă: locuință, hrană, spălatul albiturilor și lecții.

Belleydoux e o localitate plăcută, cu păduri de brazi, căutată de mulți vilegiaturiști. Casa parohială din această localitate încă oferă multe înlesniri.

Doritorii să se anunțe direct parohului susnumit, în condițiile arătate.

Pr. I Georgescu
canonic, Oradea.